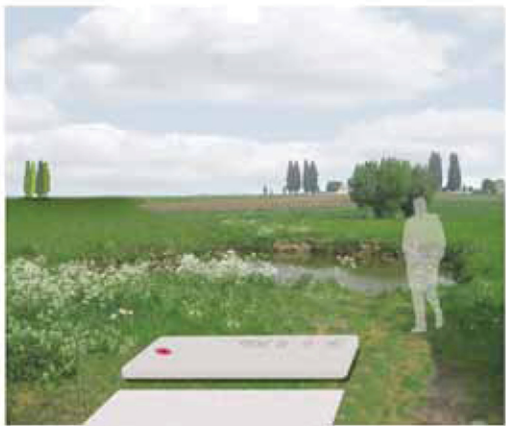

Lodewijk Baljon en Jeroen Geurst
wekken met een herinneringspark in
Vlaanderen het getekende landschap van
de Eerste Wereldoorlog weer tot leven.
Zij behandelen het landschap en zijn
bloedige verhalen met groot respect.

Project Herinneringspark 2014-2018
Locatie Vlaanderen Westhoek
Ontwerpers LODEWIJK BALJON
landschapsarchitecten, Geurst &
Schulze architecten
I.s.m. Terenja van Dijk, Jan de Graaf,
Johan Meire en Pieter Uytenhove
Opdrachtgever Vlaamse overheid,
onroerend erfgoed
Oppervlakte 600 km²
Realisatie de komende jaren

Allerlei interventies om de relictten van de oorlog beter beleefbaar te maken. Een bomenlaan langs Brandhoek New Military Cemetery (linkerpagina), uitzichtpunt bij Tyne Cot Cemetery en een verblijfsplek voor groepen bezoekers.

Sporen van de Grote Oorlog van 1914-1918 zijn nog steeds zichtbaar in het landschap van de Vlaamse Westhoek, bijvoorbeeld hoogteverschillen waar troepen veelvuldig gebruik van maakten in hun poging de strijd naar hun hand te zetten. Gevolgen van het oorlogsgeweld zijn leesbaar in de vorm van kraters, bunkers en in wederopbouwstijl herbouwde dorpen en boerderijen. Na de oorlog kwamen er begraafplaatsen en herdenkingsmonumenten bij. Het erfgoed van de Grote Oorlog is niet goed ontsloten voor bezoekers en ook ontbreekt het aan samenhang. In de aanloop van de honderdjarige herdenking van de Eerste Wereldoorlog sprak de Vlaamse minister van Onroerend Erfgoed en Toerisme de ambitie uit de herinnering aan deze oorlog voor bezoekers beter beleefbaar te maken. De Vlaams Bouwmeester nodigde via een Open Oproep breed samengestelde ontwerpteams uit een visie voor een herinnerings-

park te maken. De opgave luidde een visie te presenteren voor een park waarin de bezoeker op waardige en hedendaagse wijze informatie krijgt over de rol van het landschap in het verloop van de oorlog. Daarbij was aandacht voor zowel authenticiteit als scenografie gewenst. Het Nederlands-Vlaamse team onder leiding van Lodewijk Baljon en Jeroen Geurst won de aanbesteding en maakte een masterplan. Het Herinneringspark is geen park in klassieke zin. Het kent geen eigen beheer of fysieke grenzen met ingangspartijen. Het park beslaat een groot gebied: de achttien gemeenten van de arrondissementen Veurne, Diksmuide en Ieper. In het masterplan uitgewerkte deelprojecten liggen in de vijf grote gemeenten waarin de belangrijkste en talrijkste relictten liggen, Nieuwpoort, Diksmuide, Ieper, Zonnebeke en Heuvelland. In het ontwerp van Baljon en Geurst

zorgt het getekende landschap voor de ruimtelijke samenhang van het Herinneringspark. De ontwerpers laten als het ware het landschap zelf het verhaal van de Grote Oorlog vertellen. Ze inventariseerden de oorlogsrelictten die voor herinnering van betekenis zijn. Ter inspiratie voor verbeelding van de belangrijke punten uit de oorlog en hun samenhang gebruikten ze het beeld van een sterrenhemel. De strategische punten in deze 'sterrenzee', het team spreekt van *points of view*, vallen vaak samen met uitzichtpunten in het landschap. Dat leverde zichtlijnen op die – naast andere landschappelijke elementen zoals hoogtelijnen en frontlijnen, maar ook verhaallijnen – het gebied structureren. De ontwerpers maakten gebruik van scenografie om elementen te ordenen, weg te nemen, toe te voegen, dan wel beter te markeren zodat een plek meer samenhangt met andere plekken. In hun ontwerp versterken Baljon en

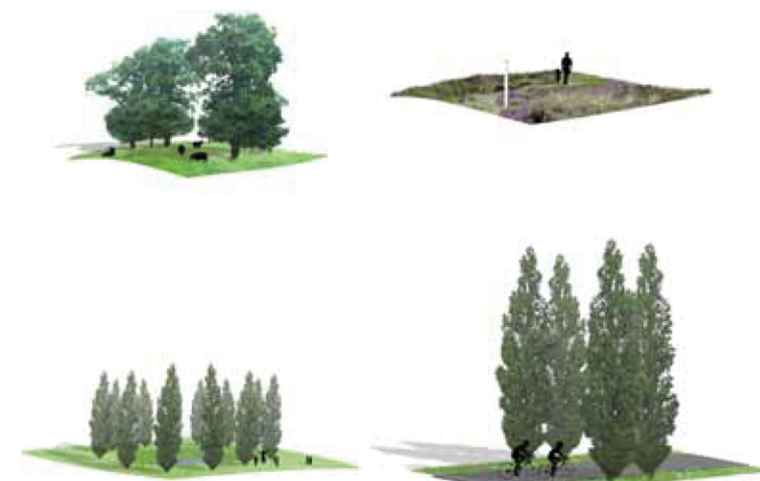
Geurst het netwerk van overlappende uitzichten en oriëntatiepunten. Dat netwerk doorsnijdt de Belgische, Britse en Duitse zones, zowel de frontlinie als de linies daarachter. Het uitgestrekte niemandsland, de zone tussen de frontlijnen, is de ruggengraat van het gebied. Door deze zone vrij te houden van beplanting bieden de ontwerpers de bezoeker oriëntatie in het landschap. De openheid doet denken aan de onbegroeide frontlinie in oorlogstijd. Ook namen de ontwerpers uitzichtpunten op in hun plan, zoals torens, molens en olietanks of geografische hoogteverschillen in het landschap – observatiepunten in de oorlog. Deze plekken kunnen dienstdoen als uitzichtpunten voor bezoekers. Verbindingen in het landschap zoals spoorlijnen en kanaalsleuven, behoeven verbetering van de zichtbaarheid. Deze belijningen zijn getuigen van het verloop van de oorlog. Lijnen die haaks op de linie

Markering van het niemandsland met Italiaanse populieren.

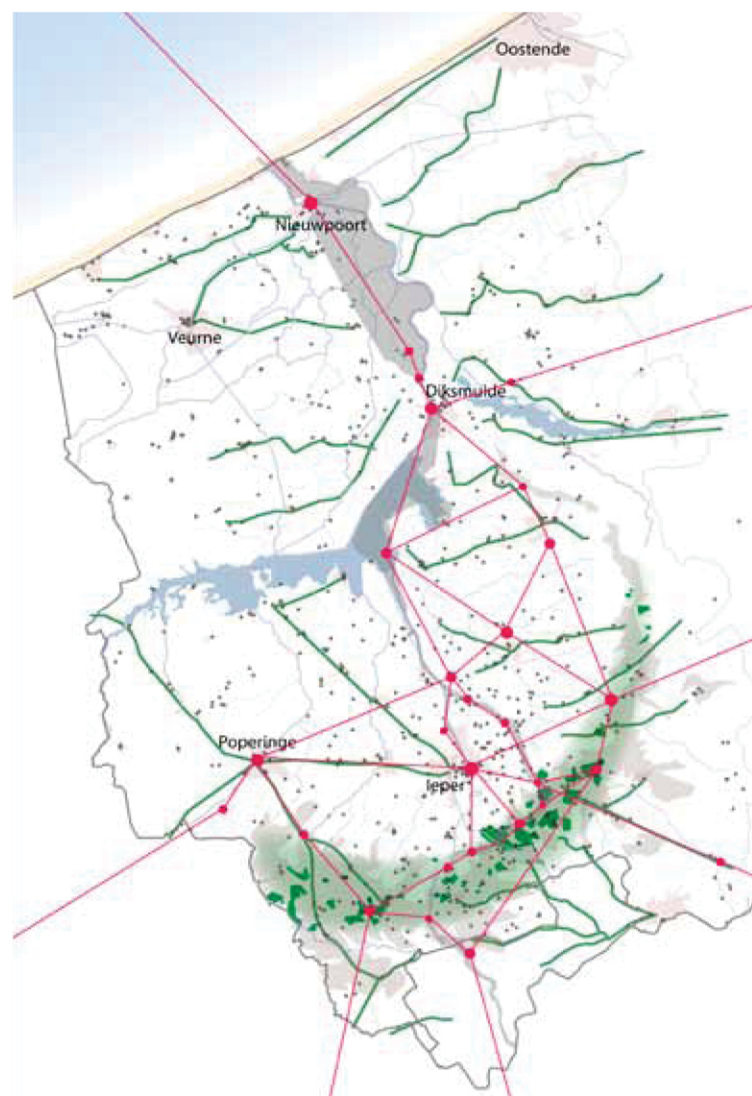
Ingezaaide bermen in het niemandsland.

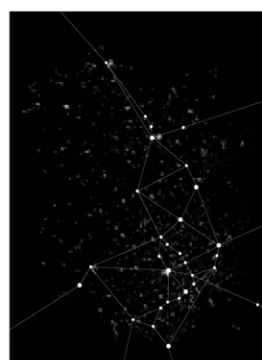
Verskillende beplantingstypen maken de relictten beter zichtbaar. Italiaanse populieren als poorten tot het Herinneringspark, lanen van iepen in het achterland, knotwilgen langs beken, heide en beweide bos in het niemandsland en bomen ter markering van mijnkraters.

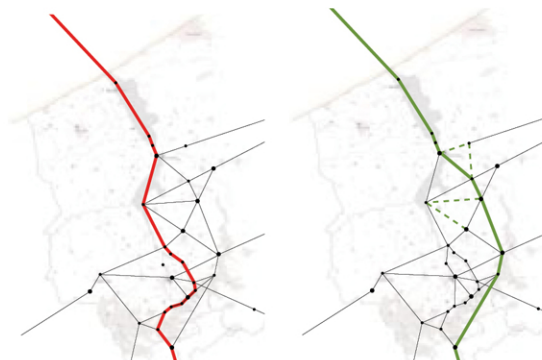
Inrichtingsplannen voor locaties als de 'dodengang' langs de IJzer, fort Ganzenpoot bij Nieuwpoort en Polygon Wood.

Het concept voor Herinneringspark 1914-1918: het erfgoed van de Grote Oorlog ligt als een hemel van sterren verspreid over het West-Vlaamse landschap.

De sterrenhemel als inspiratie.

Routes langs de frontlijnen tussen 1915 en 1917 en tussen 1917 en 1918.

staan dienden voor de zware logistiek. Veelal zijn ze getransformeerd tot fietspad of weg. De ontwerpers stellen voor ze duidelijker te markeren, bijvoorbeeld door beplanting met laanbomen. Voor duidelijkheid moeten ook de standaard betonnen informatie-elementen zorgen. Net als verblijfplekken krijgen ze dezelfde vormgeving. Er is een huisstijl in bewegwijzering ontworpen. Deze bebording maakt een eind aan de bonte verzameling borden die het huidige landschap nu veelal ontsieren. Omdat de oorlog vier jaar woedde en verschillende partijen streken in het landschap, is het herinneringslandschap gelaagd en ambigu. Het ontwerpteam nam de gelaagdheid serieus. Het beoogde een herinneringspark te maken voor reflectie die ook over de politieke of vredeserfe-

nis van de oorlog kan gaan zonder daar de bezoeker direct in te sturen. Dat was de reden om een landschapspelijke scenografie voor te stellen die bestaat uit subtiele ingrepen. Nergens pleiten de ontwerpers voor grote gebaren.

Het masterplan dient als toetsingskader voor ruimtelijke projecten op het vlak van architectuur, stedenbouw, landschap, scenografie, erfgoedzorg en toerisme. Het plan geeft tot in detail informatie over inrichtingselementen, verblijfplaatsen, infrastructuur en verkeer. Aanbevelingen krijgen vervolgens per site een concrete uitwerking. Er zijn voor bijna veertig plekken op maat aanbevelingen gedaan, zodat het verhaal van het landschap per site tot zijn recht komt. Hier is het plan wel kwetsbaar in. Het plangebied is omvangrijk. Samenhang

ontstaat alleen als alle actoren – zoals de Vlaamse overheid, de provincie, de gemeenten, musea, particulieren, vormgevers en uitvoerende organisaties – de aanbevelingen uit het masterplan opvolgen. Zij moeten daarbij over grenzen van eigen bezit of bestuurlijke belangen heen kijken. Pas dan kunnen grootschalige ingrepen die panorama's en zichtpunten verstoren, zoals hoogbouw, windmolens of hoogspanningskabels, een inpassing krijgen die de minste verstoring veroorzaakt. De selectiecommissie is enthousiast over het masterplan omdat het een zeer actuele omgang met herinnering van oorlog en oorlogsgebieden voorstelt. Het is vernieuwend dat het ontwerpteam door scenografie vormgeeft aan het Herinneringspark. Het team heeft vermeden een historisch themapark van het gebied te

maken. Het landschap, het erfgoed én het oorlogsverhaal zijn met respect behandeld. De visie en interventies liggen dicht bij de geschiedenis. Om daartoe te komen hebben de ontwerpers in nauwe samenwerking met wetenschappers onderzocht hoe kan worden omgegaan met het cultureel erfgoed. Deze multidisciplinaire aanpak laat zijn sporen achter. De herinnering aan de oorlog, ingekapseld in het landschap, zal een nieuwe laag aan het landschap toevoegen. Door deze actuele visie en werkwijze kan het masterplan als voorbeeld dienen voor andere herinneringslandschappen.

Marieke Berkens